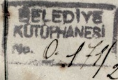
İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından ayda bir çıkarılır

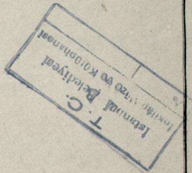
HALK BİLGİSİ HABERLERİ

Müdür
Mehmet Halit

İkinci cilt: Sayı 13 — 24
Teşrinsani 1930 — Mayıs 1933

İSTANBUL
BURHANEDDİN MATBAASI
1933

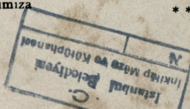
FİHRİST

Sayı : 13 — Teşrinsani 1930

Sayı : 14 — Kânunuevvel 1930

Sayı 15 : — Kânunusani 1930

Sayı : 16 — Şubat 1930

HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından neşrolunur

Aylık Mecmua

Müdürü:

İzzet Âdil

İÇİNDEKİ YAZILAR

IL : 2 1 Teşrinisani 1930 **SAYI : 13**

İstanbul - İktisat Matbaası

Muhterem Abonelerimize

Mecmuamız, bu nushasile ikinci senesine giriyor. Bir yıldanberi her ay muntazaman neşrolunan ve hedefini bir an bile kaybetmeksizin hêr sayısında başka bir tekâmül gösteren mecmuamız, ikinci yaşına basarken, hayatının bu yeni safhasında da muhterem abonelerinin kıymetli teveccühlerine mazhar olacağından tamamen emindir. Binaenaleyh, irsalata fasıla verilmemek üzere abonelerimizin hemen abonelerini tecdit ederek bedellerini (Halk Bilgisi Derneği Merkezi : İstanbul - Beyazıt) adresine göndermelerini rica ederiz.

Mecmuamızın birinci nushasının mevcudu kalmamıştır, ikinci, üçüncü ve dördüncü nushalarının mevcudu pek azdır. Binaenaleyh bu sayılar için vaki olacak talepleri is'af edememek mecburiyetindeyiz. Diğer sayılardan herhangi birini almıyan ve kolleksiyonlarını tamamlamak istiyen okuyucularımıza eksik nushalarını biran evvel tedarik etmelerini tavsiye ederiz.

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 2 | 1 Teşrinisani 1930 | Sayı : 13

TÜRKLERDE SİHİRÎ TAŞ TELAKKİSİ

Edebiyat Fakültesi Mecmuasında (C. 4, S.I, 1925) muhterem ustat Köprülüzade Mehmet Fuat Bey tarafından neşredilen «Eski Türklerde dinî sihrî bir an'ane: Yağmur taşı » unvanlı mekalede gerek din ve gerekse an'ane itibarile yağmur taşının Türk âleminde nekadar derin kök saldığı kösterilmektedir. Tamamile sihrî kuvveti haiz olan bu yağmur taşından başka Türklerin diğer bir çok evsafa malik taşları olsa gerektir. Taş bazan çocuk doğurtur, bazan sihrî kuvvetile hastayı tedavi eyler, bazan da telakki tesirile bir ferdin tam bir halaskârı şeklini alır. Türklerde taşın sihrî ve şifa verici bir tesire malik olduğunu pek kadim devirlere irca edebiliriz. Takriben 720 senelerine doğru Türk kahraman ve kumandanlarından TONYUKUK'a rekz edilen abidenin bir yerinde taşın o devir Türklerinde sihrî bir kuvveti haiz oldoğu gösterilmektedir. Bu abidede TONYUKUK düşmanlarının birleşmesile kendisinin nekadar ağır bir vaziyette kalacağını tasvir ederken:«ANDA ÖTRÜ KAĞANIMA ÖTÜNTÜM, ANÇA ÖTÜNTÜM TABĞAÇ OĞUZ KITANG BU ÜÇEGÜ KABIŞIR KALTAÇI BİZ ÜZEÇİ TAŞIN TUTMIŞ TEG BİZ»[1] demektedir. Tercümesi : « Bunun üzerine [keyfiyeti] kağanıma arzettim, şöyle arzettim « Çinliler, Oğuzlar, Kitaylar bu üçü birleşirlerse tehlikede kalacağız; biz taliin iradesine göre bir taş ile tutulmuş gibi oluruz» [2]. Burada ÛZEÇİ

[1]W. Radloff: Die Alttürkische Insch riften der Mongolei. Zweite Folğe. S. Peterburg. 1899. S. 6.

[2] H. H. Schaeder : Moğolistandaki Türkçe kitabeler. Türkiyat Mecmuası. Cilt 3. S. 113 (ZDMG. cilt 18. 1925-1925 Ragıp Hulûsi tercümesi)

kelimesinin mahiyeti anlaşılamıyor. Radloff ve Thomsen ikisi de bu kelimeyi «sihrî» olarak tercüme etmektedirler. Taş tabirinden evvel bu kelimenin gelmesini nazarı dikkete alınca her halde taşa atfedilen bir sıfattan başka bir şey olamıyacağı duşünülebilir. Zaten bu devirlerde, yani 8inci miladî asırlarında ta Harezmden başlayarak Orhon vadilerine kadar uzanan kavımlarda taşa bir çok sihrî mahiyet atfedildiğini eski Ermeni ve Arap müverrihlerinden anlıyoruz. Meselâ 8inci asır Ermeni coğrafyacılarından Mosey Horenuski Harezmlere dair malumat verirken bunların kendilerine mahsus sihrî bir taşları ve fevkalâde iyi okları olduğunu kaydetmektedir. Moseyin eserinin bu kısmını şerheden Marquart ayrıca arap müverrihlerinin eserlerinden istifade ederek yalnız Harezm oklarının mahiyetinden bahsetmekle iktifa eylemiştir [1], bizi alakadar eden taş hakkında ise malumat vermemiştir.

Hakikaten daha evvelki devir arap coğrafyacılarında da bu sihrî taş hakkında malumat tamamile mefkuttur. İstahrı bunun başlıca bir misalini teşkil edebilir. Fakat muahher devir, yani takriben 13ncu asra doğru arap coğrafyacılarında tedricen tam olmasa bile muayyen bir malûmat elde edilmesine imkân vardır. Meslâ Kazvini «Asar-ül-büldan» unvanlı meşhur eserinde Amu - Derya nehrinin döküldüğü gölden «Kavuna» benzer ve birçok sihrî evsafı haiz taşların çıkarıldığını sarahaten kaydetmektedir. Aynı müellife nazaran bu taş «yahudu taşı» namile şöhret bulmuştur. Yalnız şayanı teessüftür ki Kazvini bu taşın ilaç mukabilinde kullanıldığını kaydetmekle iktifa eylemiştir. Aynı müellife ait «Acaib - ül - mahlukat» unvanlı eserde bu taşın yuvarlak olup cevize benzediği ve bazan da zeytini andırdığı kaydına tesadüf edilmektedir. Harezmliler bu taşı her şeyden fazla «ciğer ve sidik torbasında» kumun «ihdas ettiği iztirabı tahfif ve aynı zemanda «mide zaifliğini» durdurmak ve ayrıca «sidik tevekkufunu» açmak için kullanmışlar. İstimali de pek kolaymış. Taşı bir bardak suya atıp sonra o suyu içerlermiş. Böylece Kazvini sayesinde 8nci asır Harzmlileri tarafından rağbetle

[1] Marquart: Eranşahr. 141,155

istifade edilen sihrî taş hakkında sarih malumat edinebilmekteyiz.

Mevzua temas eden Rus âlimlerinden İNOSTRANTSEV[1] elyevm bu taşın « LAPİS JUDAİCUS» unvanile yadedildiğini kaydetmektedir. Evsafı hariciyesine göre bu taş alelâde muhtelif şekilde granitmiş. İhtimal, üzerindeki muhtelif granit damarlar, yahudu hurufatına benzedildiğinden bu taşa «yahudu taşı» ismi verilmiştir. İslam müellifleri şüphesiz bu taşı tanımaktadırlar. Meselâ Abu MansurMuvaffkın Morfolojisinde (10ncı asır) bu taş zikredilmektedir [2]

İslamiyetten evvel Harezmde intişar eden bu taşla Tonyukuk abidesinde kendisine sihriyet atfedilen taşın bir alakası olmasa gerektir. Harezmliler her şeyden evvel bu taşı yalnız bir ilaç mukabilinde kullanmışlar. Fakat Kazvini bu taşın bir çok evsafı haiz olduğunu kayit ve yalnız şifa verici olduğunu zikrile iktifa etmiştir. Her halde 8 inci asır kavımlarında taşa atfedilen sihriyet Tonyukuk abidesinde de tesadüf edilen telakkiden farklı olmasa gerektir. Harezm taşının « yahudi » unvanını taşıması daha muahher devre aittir. Mosey bu taştan bahsederken yahudi taşı olduğunu katiyen zikir bile etmemiştir. İnostrantsev büyük ihtimalle bu taşı buraya satış için getirenlerin Rahtanit'ler olduğundan bu ismi aldığını kabul etmektedir. Belki de daha evvel bu taşın yalnız iyi bir ilaç olduğu yayılmış ve uzakta yaşıyan Türkler için bu evsaf meçhul kalmıştır. Tabiatile, serdedilen fikir kat'î olamaz. Mesele daha derin bir tetkika muhtaçtır, zannındayım.

Tarihî vesikalar üzerine Türklerde takriben 8 inci asırdan itibaren sihrî ve majik mahiyetile intişar eden taş, bilahare muhtelif ülkelere ayrılan Türk kavımlarında muhtelif telakkiye mazhar olmuştur. Taşın en çok müessir olduğu, çocuk doğumundadır. Anadolu'da Ankara Vilayetinde su pınarının yanında düz bir taş varmış. Doğduktan kırk gün sonra çocuğu buraya getirip taşın üzerine korlarmış. Şayet çocuk piç ise muhakkak taşın üzerine ko-

[1]İnostrantsev: O do musulmanskoy kulture Xivinskago Oazisa. Maarif Vekâleti Mecmuası (JMNP) 1911.S.294-6.

]2] Abdul-Halik Ahundof: Die pharmakologische Grundsaetze des Abu Mansur Muvaffak bin Ali Harawi.Halle 1893 . S. 52. Maateessüf bu eseri göremedim.

nulduktan sonra ağlamağa başlar, ağlamazsa çocuğun ailenin hakikî efradından olduğu anlaşılırmış. [1]

Şayet bir kadın hiç bir evlat doğurmamak isterse, Anadolu'da derhal büyük taş parçalarını kıran taşçıya müracaat eder ve taşın özeğini cevizle karıştırarak yer Bundan sonra bu kadın bir daha hiç bir çocuk doğurmazmış. [2]

Çocuk doğumunda tesir gösteren taşlardan birisi de «Zümrüt»tür. Şayet bir kadın oğlan doğurmakta zahmet çekerse derhal onun sağ uyluğuna bir zümrüt taşı bağlarlar ve kadın rahat doğurur. [3]

Tıpkı Anadolu'da olduğu gibi Azerî türklerinde de taş çocuk doğumunda mühim rol oynamaktadır Çocukları olmıyan kadınlar ekseriyetle Âzerbaycanın aşağı yukarı her bir şehrinde vaktile buralarda vefat eden şeyhlere mahsus türbelere «İmamzade» giderek onların mezarı yanında bulunan bir taşı kucaklarına alır ve bir müddet tuttuktan sonra yerine korlar. Bu taş sayesinde çocuk dünyaya gelirmiş. Bazıları ise bir ve iki gece muhtelif arzularına göre « niyet tutup » mezarın kubbesine yüzlerini sürerek orada kalmaktadırlar. Hatta bu âdet o kadar ileri varmıştır ki izine Azerî klasik edebiyatında bile bu gün tesadüf etmek imkânı vardır. Meselâ Azerî şairi Zakir divanında:

Kıblei hacete yıxıp özümü
İmamzadeye sürtüm yüzümü[1]

Aynı merasimi vaktile Horasanda İmam Rıza mezarında ögrmüştüm. H. B. D. İllm E. âzasından arkadaşım Abdülkadir Beyin verdiği malûmata göre Kırgız ve Başkırtlarda da aynı âdet mevcuttur. Yalnız bunlar «Manas» hikâyesinde gördüğümüz veçhile Ahmet Yesevi mezarına gitmektedirler.

Istanbulda eski bir an'aneye nazaran kadınlar Merkez efendi mezarına giderek ufak taşlar almaktadırlar Bu taşı cebinde tam bir sene taşıdıktan sonra tekrar aldıkları yere terkederler. Taşı bir sene taşıdıktan sonra

[1]. V. Gordlevskiy: Rojdeniye rebyonka i yego vospitaniye-Çocuk doğumu ve terbiyesi. "Etnografiçeskoye Obozreniye„ 1910. s. 169

[2] ibid, s. 167.

[3] Sudi efendi: Gülistân şerhi. İstanbul 1249. s. 9

[1] Selman Mümtaz : Azerbaycan edebiyatı - Kasım bey Zakir-. Baku1925 S. 304

kadının her bir arzusu isaf olunurmuş. Çocukları olmıyan kdınlar ise taş mukabilinde aynı mezardan çiçek koparırlarmış[1]

Dağıstanda gayri kanunî çocuk doğuran kadını annesi taşla vurup evden kovarmış[2].

Taşın diğer evsafından birisi de insanın hastalığını tamamile imha etmesidir Azerî Türkleri buna bilhassa Horasana yakın bir yerde bulunan taş vasıtasile müracaat etmektedirler. Ziyaretciler bu taşa yaklaştığı zaman karnını açarak yolun kenarındaki büyük bir taşa karnını sürter. Bu taşı bilhassa kendimde görmüştüm. Göbek sürtmekten oldukça büyük olan bu taş bir parça erimiştir. [3]

Azerbaycan'ın Lenkeran Vilayetinde kadim «Türk ocağı» unvanlı bir mezar varmış. Bu ocak katar hastalığına müptela olanlar tarafından ziyaret edilmesile meşhurdur. Hastalar mezara geldikten sonra karnı üstü mezarın üzerindeki taşa uzanı ve bir müddet bu vaziyetini muhafaza ederler Böylece bu hastalık ta zail olurmuş. [1]

Horasan, Kerbela ve sair bu nevi mukaddes şehirlerin taşları umumiyetle halk beyninde oldukça mühim yer tutmaktadır Azerbaycan'da korkak kimselere bu taşların suyu içirilmektedir. Takriben 20 veya 25 taş, bir kap içerisinde suda bir müddet muhafaza edildikten sonra hastaya içirilmektedir.

İstıtraden kaydedeyim ki İran Azerbaycan'ında çiçek hastalığından şifayap olmış ve gözleri kör olmamış çocuklara Hazreti Meryemin resmini göstermektedirler [2]. Hırıstiyan akdeslerinin resmi daha 18 nci asırdanberi İran şiirleri tarafından taktis edildiğini Dürrü efendiye istinaden Şapşal kayd etmektedir. [3] Anadolu muhitinde bu kabil hırıstiyan akdeslerinin bir rolü olup olmadı-

[1] Meszaros: Osmanisch - Türk. Volksglaub. Keleti Szemle .S.63.

[2] Etnografiçeskoye Obozreniye 1910. S. 164.

[3] Zuvvarın itikadina göre Horasan şose yolunun kenarında bulunan taşlar dahi Imam Rızayı ziyarete giderlermiş ve hakikaten seyahatim esnasında arabacım arabayı durdurarak bana taşların nasıl yürümekte olduğunu ısbata çalıştı.

[1] Azimbekof (Meddah): Drevnosti Lenekoranskago kraya. Azerbaycan arkeoloji cemiyeti ihbarı cilt 2. Baku1926.

[2] Şapşal: Musulmanskiye svyatıye v Xudojestvennom izobrajenii şiitov Persii. "Vostoçnıy sbornik„. Peterburg 1913. S. 14.

[3] İbid. s. 15. Legatus Durri effendi Turcarum İmperatori Ahmet III ad Sophorum Regem Szah Sultan Hussein anno 1710. S. 135-136.

MARAŞ'TA EV TEŞKİLATI

Maraş'ta evler iki kısma ayrilir: Dam (ev) ve Konak. Konaklar yüksek ve ahşap olarak inşa edilmiştir. Dış tarafı bağdadi üzerine beyaz sıvadır. İçinin taksimatı ise umumiyetle yekdiğerine müşabihtir. Konaklarda sokak kapısından muhkkak avluya girilir Bazı evlerde avlu iki kısımdır: Dış avlu, iç avlu. İç avlu olursa orta yerde bir şadırvan bulunur. Buradan gayet güzel, berrak, gür bir su akar. Eğer evin yalnız bir avlusu varsa bir kenarda çeşmesi olur. Çeşme musluksuzdur, gece, gündüz yalağa akar. Evlerde kapı yoktur.

Avludan keçilince orta kapıdan ev altına girilir. Burası topraklık veya malta taşı döşenmiştir. Bir merdiven ile yukarı çıkılır. Yukarıda düz ve uzun bir koridor, bu koridorun iki yanlarında yekdiğerine bitişik odalar ve cephede daraca bulunur. Koridorun yanlarındaki odaların birisi muhkkak penceresiz olarak inşa edilmiştir. Burası kışlık oda ittihaz edilir. Bu odanın bir tarafında küçük bir defter büyüklüğünde camsız bir pencere vardır ki yanındaki odaya nâzırdır. Zıya gelirse bu odadan gelir. Koridorun bir tarafı oda gibi geniş olarak bırakılmış olduğundan buraya karşılıklı iki ocak yapılmıştır. Buraya Murtlak (Mutfak) derler. Ortada bir kapı olup tekrar ikinci bir daracaya açılır. Yazın burada yatarlar. Buraya da hususî olarak «Dam» derler. Koridorun cephesi muhakkak açık olarak yapılmıştır, duvar yoktur İki duvarın arası ne kadar mesafede ise o genişlikte bir kafes, yahut parmaklık konulmuştur. Bu evlerin damları ekseriya çinko döşelidir, kiremit olanları da vardır. Böyle yüksek olarak inşa edilen binalara «Konak» derler. Bu konakların alt katlarında da bazan oda bulunur, fakat bu odalar kullanılmaz, buralara yalnız zahire koyarlar, veya bunları ahır ittihaz ederler.

Dam, yani yer odalarının inşa tarzına gelince: Bunlarda da

ğını tayin edemiyorum. Her halde bu hususta da tetkikatta bulunmak Halk Bilgisine tatlı bir hediye hazırlamak demektir.

Caferoğlu Ahmet

H. B. D. İlim Encümeni Âzasından

sokak kapısından avluya girilir, avluda evin çeşmesi vardır, bu çeşmenin yanında çamaşır yıkamak için ocak bulunur. Bu ocaklarda yazın (çünkü evlerde ocak ekseriya iki veya üç tane olur) pekmez, bulgur ve saire kaynatırlar. Evlerin yüksekliği bir, nihayet iki metrodur. Biraz yüksekçe olursa alt kısmında saman koymak, veya hayvan kapamak için yapılmış sıra ahır bulunur.

Yedi sekiz basamaktan ibaret merdivenden çıkılınca sofa vardır. Bu sofanın cephesi kâmilen açıktır, yanda sofanın uzunluğunca bir oda mevcuttur.

Bunun içerisinde ayrıca oda taksimatı yoktur. Burada karşılıklı iki ocak vardır, ocağın yanında küçük bir delik mevcut olup lazımgelen zıya bu delikten alınır.

Souk havalarda bile odanın kapısı açık durur. Şayet kapanırsa odaya zıya girmez, bunun için kapıyı kapamazlar. Kendileri ocakta odun yaktıklarından ocağın karşısına geçip otururlar. Yazın ise katiyen odada oturmazlar, yatmazlar, hep sofalarda otururlar ve yatarlar. Sofaya da «Çardak» derler.

Odaların tavanlarına direk üzerine tahtalar iç taraftan çivilenmiş olup direkler meydandadır. Bu tahtaların üzerine mısır kamışları dizerek üstüne taş ile karışık toprak atarlar. Atılan bu taşlı toprakların kalınlığı bir arşın kadar olur. Yarım metro uzunluğunda kalın ve yuvarlak bir taş vardır ki ismine «Luğ» derler. Bu taşın iki tarafında birer delik bulunup odundan yapılmış, hayvanların boyunduruğu gibi bir sapı bu deliklere takıp taşı sürüklerler. Her yağmur yağdıkça evin erkeği dama çıkar, bu Luğ denilen taşı, bir santim ara bırakmıyarak toprağı iyice ezer ve düzeltir. Eeğer bu yapılmıyacak olursa yağan yağmurlardan topraklar kabarır, kalkar, bu kalkan yerler açılarak içeri yağmur akar.

Her damın üstünün sokaktan farkı yoktur. Çukurca olan yerlerde inşa edilen bu damlar sokakla aynı seviyede olduğundan, güzel havalarda çocuklar damlara çıkarak oynarlar. Bu damlarda ekseriya davarcılar ikamet ederler.

Mutfak : Burada mutfağa ait şayanı kayıt mühim şeyler yoktur. Daima oturdukları odada zaten ocak bulunduğudan yemeklerini de burada pişirirler.

Konaklardaki mutfaklara «Aşkane» (Aşhane) derler. Aşkanelerin duvarları sıra ile raftır, raflarda mutfağa ait eşyadan kırmızı ve kalaylı bakır takımları, muhtelif büyüklüklerde tepsiler dizili durur. Yemeklerini pişirdikten sonra ocakları bir perde ile kaparlar.

Odaların tefriş tarzı: Misafir odalarında yerde halı vardır. Dokuz parçadan mürekkep kanepe takımı da bulunur, bu kanepe takımı ya hakikî ceaizden veya ceviz rengine boyanmış sert tahtalardan yapılır ve gayet güzel bir surette oyma işile müzeyyendir. Kezalik karyola, orta masası, perde kornişleri de mahiran ve sanatkârane işlenmiş olup odalara hususî bir zarafet verir. Bunlar sureti mahsusada mahallî sanatkârlar tarafından Maraş'ta imal edilir. Bu sanatın hususiyetlerini tesbit ve tetkik etmek sanayii nefisemizle iştiğal edenlerin vazifesidir.

Duvarlarda kartpostallar ve bazı aile resimleri bulunduğu gibi halılar da asılır. İpek ve sırma ile bez üzerine işlenmiş muhtelif ufak şeyler de kelebek şekli verilerek halılar üzerine tutturulur.

Perdeler iki kattır, üst katı kornişlere çivilenmiş Halep dokumalarındandır. Konsolun üstünde aynanın iki tarafına çini vazolar kunulur. Diğer odalarda da masa ve saire bulunup odanın bir tarafında sedir üzerinde minder ve yastıklar dayanmıştır. Bunlar yerli dokumalarla örtülmüştür. Yerlerde ise parça halı veya Ayintap kilimi döşelidir. Bu tarifine çalıştığım evler zengin ve orta sınıfa aittir.

Fakirlerin ve davarcıların dam dedikleri ufak, bir katlı evler pek fakiranedir. Odalarında kilim parçaları döşenmiş olup bunlar gece yatakları, gündüz minderleridir. Mahsus oturmak için ayrıca minderleri yoktur. Fakat bakır takımları pek mebzuldür, en fakirinde bile muhtelif cinste sahan, tencere, tepsi bulunduğu gibi çamaşır tekneleri de bakırdandır. Odalarında kullandıkları herhangi bir kumaş yerli alacadan veya Mavrumdandır. Bu Mavrum bezlerinden ilerde ayrıca bahsedeceğim.

Müşfika Abdülkadir

KASTAMONU ÂDETLERİ

Kastamonu'da ramazan ayı içinde çocuklar tarafından yapılan ve «Hoyhoy Dede» ve «Tırtıl» denilen bir takım âdetler vardır. Yaşları onu geçmiyen ve yediden de aşağı olmıyan mahalle çocukları ramazandan on beş, yirmi gün evvel toplu olarak bütün evleri dolrşır,Hoy hoy Dede yaparlar. Hoyhoy Dededen maksat, odun, çıra, kibrit, para toplamaktır. On, on beş ve bazan da yirmi ve daha fazla çocuk, bir evin kapısı önünde toplanırlar ve müştereken şunları okurlar:

Hoyhoy Dede,
Gözleri yıldız dede
Bir olmazsa beş olsun,
Beş olsun
Evdeki hanımın hatırı
Hoş olsun, hoş olsun

Mühlüz (Müflis) ve mübarek
Mühlüz derler bize
Güzel karılar size
Çirkin karılar bize
Âşık şıkı maniki maniki
Gökte yıldız on iki, on iki
On ikinin birisi
Gelsin hocadan ders alsın

Uzun sokak çamur olmuş
Baklavalar hamur olmuş
Baklavanın içi şeker
Davulcunun karnı şişer
Benim karnım toktur ama
Arkadaşım börek ister

Kandilim yanmış
Dilim dilim olmuş
İramazan gelmiş
Bayram, bayram
Undan, çıradan
Kibritten, paradan.

Bu güfte, ev sahibinin zenginlik veya fakırliğine göre değişir. Ev sahibi zenginse veya Bey diye anılıyorsa şöyle başlanır:

..... Boyefedi ağamızın
devletine geldik·
Salli ala Muhammet
Eş, dost ne verirse
Yaz geldi, kış geldi
Ördek ile kaz geldi
Bir kazan pilav bize
az geldi, az geldi
Mühlüz ve mübarek
. . . .

Ev sahibi yalnız ihtiyar bir kadından ibaretse söylenecek güfte gene değişir:

Hoyhoy koca
Toy koca
Üzendik geldik size
Beş para yollan bize
. . . .

Okuma bitince evden odun veya çıra, kibrit, yahut para verilmesi beklenir. Ev sahibi çocukları memnun ederse küçük bir teşekkürle kafile kapının önünden ayrılır, şayet mukabele görmezlerse gene hep bir ağızdan:

Aşçısı yok
Biti çok

sözlerini söylemeğe başlarlar ve o evin kapısından başka evin kapısına gidinciye kadar bu sözleri söylemekte devam ederler.

Ramazandan on beş gün evvel başlıyan bu âdet öğleden sonra yapılmak şartile ramazana kadar devam eder.

Ramazanın girdiği ilk gece, mahallenin en işlek ve bir kaç yol ağızı olan bir sokağına, evvelce toplanan odunlarla ateş yakılır, iftarı muteakip bütün çocuklar ateşin başına toplanırlar, evlerinden çıkan, teravihe giden kadın, erkek herkesin önüne çıkarlar ve elele tutarak:

Yer altında tırtıl
On para verde kurtul

diyerek ateşe doğru götürürler ve mutlaka para alırlar.

Sokak ve aralık çok olursa bir taraftakine gidildiği zaman diğer taraftakinin kaçmaması için çocuklar bir kaç kişilik guruplara ayrılır, bu suretle hiç bir yolcuyu para vermeden bırakmazlar. Para istenirken yalnız yukarıdaki söz söylenmez, daha başka sözler de vardır.

Yer altında hazreti pir
On para verde cennete gir.

* *

Yer altında muşabak
On para verde ateşe bak.

* *

Yer altında hurma
On para verde durma.

Geçen yolcu kadınsa ondan şakşakı istenir.

Şakşakıdan Allah
Leblebiden Allah.

Şayet kadın kafilesi fenerli ise:

Bakkalda üzüm
Fenerde gözüm.

sözleri söylenir. Hemen hiç bir zaman kadınlardan para talep edilmez, onlardan üzüm, leblebi yemiş istenir. Kastamonu'da ramazan geceleri teravihten evvel sokağa çıkacak kadın mutlaka sokakta rastgeldiği tırtılcı çocuklara vermek üzere yanında kâfi mıktarda yemiş bulundurur.

Çocukların topladıkları paralar, içlerindeki en yaşlı çocuğa verilir. Verilen paralar o çocukta bayrama kadar birikir. Arife günü tırtıl kafilesine iştirak eden çocuklara mütesaviyen bayram harçlığı olmak üzere dağıtılır.

Geceleri inatçılık edipte çocuklara para vırmiyen erkekler çocukların tenkidine maruz kalırlar, böylelerin arkasından hep bir ağızdan bağrılır:

Ayağında ayakkabısı yok
Kesesinde beş parası yok.

ŞARKÎ ANADOLU SAZŞAİRLERİNDEN

ÂŞIK NİHANİ

Şarkî Anadolu'da, hassatan Kars taraflarında düğün ve sünnet toplanmalarında namlı saz şairleri getirtilir. Bunlara (Âşık) ve (Saz) derler, orada saz demek müzik değildir.

Şair yahut âşık Tahir ile Zühre, Leylâ ile Mecnun, Şirin ile Ferhat, Kerem ile Aslı ve daha bir çok millî masal, hikâye ve maceraları acıklı ve yanık bir tarzda söyler, deyişlerini, koşmalarını sazlarile beraber terennüm eder.

Bunun ikinci safhası da pehlivan güreşi, at koşusu, koç döğüştürmesi gibi şairlerin deyiş müsabakalarıdır. Getirtilecek âşıkların yekdiğerine rakip olması da şarttır.

Âşıklar müsabaka gecesi halkın, başka köy ve kasabalardan gelen davetlilerin toplandığı geniş bir yerde karşı karşıya gelirler. (Bu hususu teferruatile ayrıca yazacağım) Tarihe, felsefeye, aşka, hatta tabiata dair cinsalı sözleri koşma halinde sazlarile birlikte söylerler. Bu kinai süallerin cevabını aynı kinai sözlerle veremiyen âşık ilzam edilmiş olur. Cevaptan âciz kalan âşık halkın huzurunda sazını kırarak çekilir gider. Sabahleyin, hatta geceden, kimseye görünmeden o köy veya kasabayı terkeder.

İlzam eden âşık at, halı, hayvan gibi hediyelerle izaz edilir ve memleketine pürşeref gönderilir.

Bugün Kars havalisinden bir çok âşıkları ilzam etmiş ve büyük bir şöhret kazanmış olan Âşık Nihanî'yi tanıtmağa çalışacağız: Elyevm yaşamakta olan bu âşık, Kars vilâyetinde Sarıkamış kazası Bazdır nahiyesinin Güreşgin köyündendir. Kendisi ümmidir. Yalnız okur yazardır, kırk beş yaşlarındadır, mevcut bir çok koşma ve deyişlerindeki tasavvur, felsefe nazariyeleri kendisinin en aşağı bir orta tahsile malik olduğu hissini verir. Halbuki yarım asra ya-

---

Bir gece para alınan mahallenin erkeğinden ertesi akşam bir şey talep edilmez, para herkesten gün aşırı istenir.

Tırtıl yatsı ezanı okununca derhal hitam bulur ve ateşler söndürülür, herkes evine avdet eder.

Talat Mümtaz

H. B. D. Kastamonu Muhabiri

kın bir zaman bura Türkleri, çarlık istibdadile bir ilk mektep bile açamıyarak cahil kalmakla beraber millî dil ve duygularını çok sağlam muhafaza edebilmişlerdir. Binanenaleyh Âşık Nihanî'nin bir ilk tahsil almasına maddeten imkân kalmamıştır. İleride ayrıca bahsetmek isteyeceğim (Âşık Şenlik) ile (Âşık Semanî) ye karşı yegâne rakip olan (Nihanî)nin şimdilik on altı mısralık bir deyişini ilâve edeceğim.

Ta ezel tecellim levhi kalemde
Bu benim bahtımı kara yazdılar
Bilirem güldürmez devri âlemde
Bir ahımı yüzbin zara yazdılar.

Ezelden fanidir dünyanın adı
Başa çıkmaz[*] hiç kimsenin mürадı
Cümle âlem bir adamın evlâdı
Kimin hayra, kimim şerre yazdılar.

Arif olan bilir aşkın halini
Çıkarır kalbinden kılükalini
Herkes yâre verdi arzuhalini
Bizimkini rüzgâra yazdılar.

Hıtayda irişti kırklar erenler
Sedaları hoş derviş anlar
Kaydoldu fermana çok âşıkanlar
Nihanî de bir kenara yazdılar.

Vezin ve kafiyedeki düşüklüklere rağmen ifade ve manalar çok şayanı dikkattır.

22/5/929

Abdürahman Şeref

H. B. D. âzasından (Kars)

[*] Başaçıkmaz demek, sonu gelmez, muvaffak olmaz, hiç kimse mürадına nail olmaz demektir.

KARACAOĞLANA DAİR

«Karacaoğlan» a dair yazı yazanların gözlerinden kaçan bir mühim eser Radloff'un «Türk halk edebiyatı» numuneleri küliyatının [1] yedinci cildinde neşredilen «Karacaoğlan, ile İsmikân Sultan» mecmuasıdır ki otuz sahifadan ibaret olan bir hikâye destandır. Bu hikâyede, «Âşık Garip», «Kerem ile Aslı» ve saire gibi, Karacaoğlan'ın aşk macerası tasvir edilmektedir. Mecmua lisan itibarile Anadolu türkçesinde olmakla beraber, mensur kısımlarında mahallî Kırım tabirleri, kelimeleri ve hatta bir de rusca kelimeyi ihtiva etmektedir. Her halde hikâyenin aslı Anadolu halk türkçesils yazılmış olduğunda şüphe yoktur.

Bu rivayete göre Karacaoğlan'nın asıl ismi Sımayıl olup aşk macerasına girerken «Karacaoğlan» namını almıştır. Kendisi Belgrat'lıdır. Maşukası İsmikân Sultan'dır. Hikâyede Murat Paşa ismi geçiyor. Mecmuada nesirler arasına sıkıştırı-

[1] V. Radoloff, Proben der Volkslitteratur der Türk. Stâmme T. VII, 297 - 327 ,

lan şiirler seksen yedi beyit olup üç yüz altmış sekiz mısradır. Birazı Sadettin Nüzhet Beyin «Karacaoğlan» ındeki bazı parçalara benziyorsa da çoğu orada yoktur.

Şiirler içinde şu parçalar calibi dikkattir:

Evvel bahar yaz ayları gelende
Akar boz bulanık suyu Tunanın
Çıkıp da bülbülleri ötende
Eser badısaba yeli Tunanın

Alaman dağından gelip geçersin
Çok yiğidin müşkülünü açarsın
Analar ağlatıp kanlar saçarsın
Söylemeye dili yoktur Tunanın

Hem kimse bilmez nerdedir başı
Akıttım gözümden kanile yaşı
Yalılarda eksik olmaz savaşı
Hendekleri dolu leştir Tunanın.

Cemre yere düşse sökülür buzu
Suya garkolmuştur yerdedir yüzü
Arzulayıp gider Karadenizi
Adalara uğrar yolu Tunanın.

Karacaoğlan bunu böyle dedi mi
Gece gündüz akar gider kademi
Anar Belgrat, Varnayı, Vidini
Sahbatlara uğrar yolu Tunanın. [1]

Karacaoğlan'la iştığal eden edebiyatçılarımız Radloff'un bundan 35 sene evvel neşrettiği Bu Kırım rivayetini de gözden geçirirlerse istifade edebileceklerini ümit ediyorum.

Abdülkadir
H. B. D. İlim Encümeni âzasından

[1] Kilislisli muallim Rifat Beyin verdiği malûmata göre onun topladığı şiirler meyanında da bu şiirin daha doğru ve fasıh olanı vardır. Orada bunun kaili « Öksüz Dede » olarak gösterilmiştir.

AT HAKKINDA TÜRKÜLER

I

Davran kır at davran yokuşa davran
Yokuşun başında soyuldu kevran [1]
Kader böyle imiş ne yapsın savran [2]
Bey pazarı mesken oldu elimiz
Doğru kurt belinden aşar yolumuz
Bilmeziz ki nerde kalır ölümüz.

Kır atın üstüne ben binemedim
Sağıma soluma çarh dönemedim
Dost ile düşmanı ben bilemedim
Nakarat

Kır atın üstünde bir uzun yayla
Nedeyim neyleyim kaderim böyle
Verınca babama sen selam söyle
Nakarat

İleri varılır geri durulmaz
Altıpatlarınan [3] avşar vurulmaz
Gavga görmeyince kır at verilmez
Nakarat

Gezdir oğlan gezdir kır atı gezdir
Götürüp nalbanda kayarın düzdür
Kargının ucuna maşallah yazdır
Nakarat

II

Yokuşu yukarı sağrısı terler
Yokuşu aşağı nalları parlar
Hey ağalar buna " Benli kır " derler
Oğru benek benek benli kır atım.

Yokuşu yukarı keklik sekişli
Yokuşu aşağı tavşan büküşlü
Kadın yürüyüşlü doğan bakışlı
Nakarat

[1] Kevran : Kervan
[2] Savran : Katarda kafile başı
[3] altıpatlar : Rüvelver

İSPARTA'DA DÜĞÜN ÂDETLERİ

İsparta kasabasının kızları gelin oluncıya kadar azap ve neş'e ile karışık bir intizar devresi geçirirler. Çünkü kızlar on üç, on dört yaşından itibaren gelin olmak için içlerinde garip bir arzunun kabardığını duyarlar. Bu memlekette kızların yegâne emeli, iyi bir aile ocağı kurmaktır. Bura kızları, ne asrî modaları, ne kendilerini naza çekmeği, ne de aldatmağı bilirler. Bunlarca hayat demek, kız iken halı tezgâhlarında çalışmak, gelin olduktan sonra ev kadını olmak, sabahtan akşama kadar canlı bir makine gibi iş görmektir. Bir Isparta kadını, Anadolu'nun mütevekkil, kanaatkâr, cefakâr aile kadını nümunelerinden biridir.

Her yerin az, çok kendisine mahsus evlenme merasimi vardır. Ben bu yazımla Isparta halkının nasıl evlendiklerini anlatmağa çalışacağım: kızları daha on üç, on dört yaşında gelin etmek, oğlanları uçkurunu harama çözmemek için baliğ olur olmaz, daha körpe çocuk halinde iken evermek burada an'ane hükmünde idi.

Çocuğunun mürvetini görmek isteyen oğlan anaları akşamları ocak başında kocalarile başbaşa vererek buna ait planlar, düşüncelerle saatlerce dertleşirler, kat'î bir karar verdikten sonra, bir akşam bütün yakın ve uzak akrabalar davet edilerek bir vesile ile mes'ele

---

" Hak „ deyince tavşan gibi atılır
Kelle kuyruk bir birine katılır
Ucuzlukta yüz liraya satılır
Nakarat

III

Atım kalk gidelim Halep haneden
Yemin kestireyim eğri kuleden
Cümlenin kısmetin veren yaradan
Çırpını çırpını gidelim atım

" En Direk „ de çaktırayım nalını
Üç güzele dokudayım çulunu
Koç şağraktan dogrudayim yolunu
Kız suya çıkmadan yetelim atım

Atım gidecegin bir belli yoldur
Ön [1] tatar deresi dizğinin kaldır
Elbistanda sabah namazın kıldır
Bu gün Iğdeliğe yetelim atım

Engin olur yaylaların ovası
Yüksek olur Erzurumun havası
Çakmak gediğinde Kızlar kulesi
Bu gün nazlı yâre yetelim atım .

Karacaoğlan der ki yârin yar ise
Ağyar ile ahdü amanın bir ise
Kır at sende kûhanlık var ise
Yar uykuda iken yetelim atım .

Hüseyin Avni
H. B. D. âzasından (Ankara)

[1] (Önün) demektir

açılır, buna dair uzunboylu konuşulur. Bu meclisin mutlaka müsbet bir karar vereceğine şüphe etmemelidir. Ertesi gün çocugun anası da dahil olduğu halde üç, dört kadın görücülüğe çıkarlar.

Daha ufak yaştan biribirile nişanlanmış olanlar için bile bu merasimi yapmak mecburiveti vardır. Görücülüğe çıkan kadınlar, sokakta bir çok evlerin kapılarını çalarlar. Böyle bir çok yere uğramaktan maksat, görücü olduklarını kimseye sezdirmemektir. Fakat nereye girerlerse girsinler, görücü olduklarının anlaşılmaması mümkün değildir, çünkü kalabalık olmaları, vaziyetleri, bunu derhal, misafir oldukları evin kadınına çaktırmağa kâfi gelir. Evin kızı gelenlerin elini öptükten sonra çekilip gider. Alelade zamanlarda gelen misafirlere kahve ikram edildiği halde görücülere asla bir şey verilmez. Kahvenin verilmesi muvafakat cevabı vermek demektir.

Görücüler yarım saat kadar kızın bir daha odaya gelmesini beklerler. Fakat kız misafirlerin yanına hiç çıkmaz. Görücülerin yanına gelmek, oturmak en büyük ayıp sayılır. Bunun üzerine görücülüğe gelenler mes'eleyi açarlar, maksatlarını anlatırlar. Kızın anasından müsbet veya menfi cevap almak birinci gelişte kabil olmaz. Üçüncü veya dördüncü ziyarette muvafakat veya ademi muvafakat cevabı verilir. Görücülere kahve ikramı muvafakat veya ademi muvafakat demektir.

Müvafakat cevabı alındığı, yani kahve ikram edildiği gün esasa ait bazı şeyler konuşulduktan sonra oğlan tarafı evlerine avdet ederler. Ertesi gün oğlan ve kız taraflarına mensup erkekler bir dost evinde (eskiden medresede) toplanarak şerbet içerler, bu merasim bitince söz kesilmiş, artık iki taraf, muvafakat ettiklerini ilan etmiş olurlar.

Bunu müteakıp sıra nişan merasimine gelir. Nişan günü nişandan üç gün evvel tayin edilir. Muayyen olan tarihte oğlan ve kız evlerinin bütün yakın ve uzak akrabaları, konu komşu, dost, tanıdık, kız evinde toplanırlar. Öğleden sonra içi lokum, şeker, lavanta, terlik ipekli kumaş ve saire ile dolu ve üzeri ipek bir tülle örtülü bir tepsiyi yenge vasıtasile oğ-

lan tarafı kız evine gönderir. Tepsi gönderildikten yarım saat kadar geçince oğlan anası bir kaç akraba kadınla beraber takılacak nişanı alarak kız evine gider. Kız süslenmiş olduğu halde bir köşeye saklanır. Kahveler içilir, oğlanın akrabasından genç bir kadın vasıtasile gelin olacak kız kaynananın karşısına getirilir. Beşibirlik, küpe, yüzük gibi bir şey, nişan olarak diğer bir genç kadın tarafından gelin olacak kıza takılır. Bunun üzerine kız, orada bulunan ihtiyar, genç bütün kadınların ellerini öper. Bu merasim bir saat kadar devam eder, merasimin hitamında kız evinde kimse kalmaz.

Nişandan üç gün sonra kız evinin oğlan tarafına hediye göndermesi lazımdır. Bu hediyeyi damada çamaşır, şekerpare, lavanta, kaynata ve kaynana ile görümcelere yazma, çorap, entarilik ve buna mümasil eşya teşkil eder. Bu suretle evlenmenin birinci safhası nihayete ermiş olur.

Artık en mühim mes'ele düğün zamanını tayin etmektir. Kız evi elinden geldiği kadar düğünü geriletmek ister, iki taraf epeyce çetin bir yarışa girişirler, bir haftadan bir seneye kadar bir vakıt tayin olunur. Tayin olunan zaman gelince oğlan evi tekrar düğün istemeğe gider. Bu mülakat behemehal hüsnü suretle neticelenir. Her hangibir sebebe müstenit olursa olsun yapılacak itiraz, aradaki münasebetin inkıtaını mucip olur.

Düğün şeraiti kararlaştırıldıktan sonra kız ve oğlan evleri ayrı ayrı okucu çıkarlar. Okuculara iskarpin yapmak âdettir. Bunlar tepeden tırnağa kadar bol kollu iki yenli ipek bir ferace giyer, yaşmaklanarak yüzlerine siyah peçeler örtünürler. Yaşmağın ucunu kollarının üzerine alarak gezerler. Okuculuk (Okuyuculuk) kârlı bir san'attir. Davet için uğradıkları her evden beş kuruştan bir liraya kadar bahşış alırlar.

Okucular cuma günü güneş doğmadan evvel Ulucamiye giderler. Camiye hitaben, meselâ: « Ey Ulu cami kantarcıların selamı var, ağraşı günü (pazartesi) karyolaya, dernek günü kına yakmağa buyuracaksın » derler. Tam oradan ayrılırken dikici çırakları kadının etrafını sarar, bunların elinden okucular, ancak koyunlarında sakla-

dıkları pide ile tahın helvasını vermek suretile kurtulabilirler.

Okucular, üç gün sabahtan akşama kadar gezerler. Mahalle çocukları bunların arkalarından: « Okucu , Okucu , tenekeden ekmek kapıcı » diye bağırırlar.

Oğraş günü kız tarafı oğlan evine karyola kurmağa giderler Burada fakir aileler bile karyola kurarlar . Karyola kurulurken ev , devetlilerle hınca hınç dolar. İpekli takımlar karyolanın üzerine kızın akrabaları tarafından serilir, araba ile gelen çeyizler de oğlan tarafınce diğer bir odada teşhir edilir. Kız o gün akşama kadar kendi evinde yapa yalnız korku ve helecan içinde oturur. Karyola kurulurken, çeyiz serilirken hazır bulunanlar mutlaka ikindiye kadar beklemek, vakıtsiz de olsa o zaman çıkarılan yemeği yemek mecburiyetindedirler. Düğünün birinci günü bu suretle biter .

Dernek günü, yani salı günü hamam günüdür. Oğlan evi tarafından kız evine hal ve vaktına göre beşten otuza kadar araba gönderilir. Davetliler hususî bir hamama öğlenden bir iki saat evvel çalğılarla gider. Güvey tarafından bir gün evvel hamama sabun, kına gibi şeyler gönderilir . Akşam üzeri aynı merasimle kız evine gidilir. Kızın samimî arkadaşları, yakın akrabası kendisile beraber kalarak yemek yerler, gece çalğı çalarak oyun oynarlar .

Çarşamba günü akşamı kız evinde erkekler toplanarak nikâh yapılır. Nikâhta cari bazı gürültüler, daha doğrusu pazarlık yapılır. Bu gece kız evinde de kına gecesi vardır .

Perşembe gecesi kız evi yüzlerce kadınla doludur. Bu gece oğlan evinde de eğlence yapılır. Çünkü kına gecesidir Her iki taraf sabahlara kadar coşar, oğlan evinde rakı içilir, kadın oynatılr, zeybek oyunları oynanır, bütün mahalle :

Sinan oğlu kalelerin yıkılsın
Yıkılsın yerine arpa dikilsin
Sinan oğlu atar atar vuramaz
. . . . , .

türküsünü çalar, dururlar.

Kına gecesi kadın çarşafı giyen erkekler kız evine giderek açık olan tek gözlerile kız beğenirler ve kadınları seyrederler.

Yatsı vaktı oğlan tarafı kız evine sini gönderir. Sini göndermenin usul ve erkânı vardır. Sini gelirken oğlan tarafının bütün akrabası ve arkadaşları ellerinde meşale, önlerinde çalgı olduğu halde hep bir ağız-

dan türküler söyliyerek kız evine gidelerler. Mahallenin bütün delikanlıları bu kalabalığın peşine takılır, gece insanın hissiyatını gıcıklıyacak bir türkü okurlar. Bazan da:

Gül ezerler, gül ezerler
Ah gülü tabakta ezerler
Güzeli candan severler
Ah aşkından coştu gönül
Yârdan ayrılmak ne müşkül.

diyerek kız evinin önüne gelirler. Patlıyan silahlarla kalabalık biribirine girer. Sini kız evine verilirken çalgı sokakta bir fasıl yapar, köçekler oynar, çalgıya, köçeklere, siniyi getirene kız evi tarafından bahşış verilir.

Saat alaturka üçe, dörde gelince sinideki çerez ve hediyeler misafirlere dağıtılır. Bazan oğlan perşembe gecesi kıyafetini değiştirerek kız evine gider, tenha bir köşede kadınları seyreder. Bazan da kızın akrabasından biri oğlan evine giderek olup biteni anlamağa çalışır.

Gece yarısından bir saat evvel kızın eline, ayağına kına koyarlar. Bundan sonra kadınlar hep bir ağızdan:

Gelinim kınan al olsun
Bunda dirliğin bol olsun.

türküsünü söylerler. Kız evinde kadınlar sabaha kadar oynar, çalar ve sıçrarlar. Fakat oğlan tarafı gece yarısı mutlaka evlerine gitmiş bulunmalıdırlar.

Kız tarafı sabahleyin erkenden gelir, gelini allayıp pullayarak süslerler, kaşlarına rastık, gözlerine sürme çekerler, başına de bir taç oturtturlar. Öğle üzeri akraba ile gelin sokak sokak gezdirilerek oğlan evine götürülür. Hal ve vaktı olanlar koltuk yaparlar, fakir olanlar isterse buna lüzum görmiyebilir.

Akşam üstü güvey, eşe, dosta, akrabaya « Gerdek aşı » diye bir ziyafet çeker, sonra en yakın camiye giderek güvey namazı kılınır. Namazdan alay halinde gelinerek eve girilir. Güvey yumruklarla gelinin odasına sokulur. Bu suretle merasime nihayet verilir.

Sabahleyın güvey tarafı hamama gider. Bir hafta gelini görmek üzere gelen kdınlar, iki sevdalıyı bir türlü rahat bırakmazlar. Gelin görmeğe gelmek âdeti en mühim bir vazifedir.

Hafta sonunda kız ve oğlan tarafının bütün erkek ve kadın akrabası güveyin evinden çıkıp çeyiz altında yemek yemeğe gelirler. Bu yemekten sonra

SAFRANBOLU'DA YÜRÜK DÜĞÜNLERİ

Safranbulu,«Zonguldak»vilayetine tabi ve iskelesi olan«Bartın'a»da on sekiz saatlik mesafede kâindir. İhtiyar dağların yamaçlarını birbirinden ayıran «Susurluk : Soğanlı» çayı imtidadınca küme küme ayrılıp geniş bir sahayı Safranbolu'nun köylükleri , gene Susurluk çayına müntehi olan « Dabakna: Dabakhane» deresinin kenarları da kasabayı teşkil eder.

Kasaba, ovanın sıhhî şeraitile telifi kabil olmıyan iskâna gayrı salıh bir sahasını kaplamıştır. Yaz mevsiminde bilhassa derenin kuruması kasabada bazı hastalıkları arttırır, bu yüzden şehirliler her yaz bağlara göçmeğe mecbur kalırlar. Bu cihetle şehir yazın ıssız bir haldedir, kasabanın pazarı olan cumartesi günü öğleden evvel biraz hayat göze çarpar, sair günler ise öğleden sonra dükkânlar kapanır, bütün çarşı halkı bağlara çekilirler. Bu ıssızlık bir hafta aynı şekilde devam eder.

Safranbolu'nun yüzünü güldüren, neşesini yerine getiren köyleridir. Safranbolu, köylerine nisbeten daha az mamurdur.

Bilhassa Yürük köyü, bi a- ları itibarile şehirden daha çok caziptir. Köylüleri şehirlilere mahdut ihtiyaçlar da bağlamamış olsa Safranbolu'ya bir köylünün gelmesi bile tasavvur olunamaz. Kasabanın köylere uzak olması,buna bir de yolsuzluğun inzimam edişi şehirlilerle köylülerin münasebetlerini azaltmış, yalınız şehrin pazar gününe inhisar ettirmiştir. Kasabaya en yakın köy asgari beş saatlik bir mesafededir. Yollar da sarp dağ eteklerinde gayri muntazam insan izlerile sıkışmış dar geçitlerden ibarettir. Yürük köyleri şehre beş saat ile on saat uzaklıkta kâindirler.«Karıt,Kuzyaka,Navsaklar, Hacılar, bir sırtı, mukabil sırt eteklerini de Yürük köyü, Konari, Toprak cuma, Yası teşkil etmektedir. **İlbarit,**

çeyiz sandıklara yerleştirilir , güvey işi, gücile, alış, verişile uğraşmağa başlar. Bir hafta sabahlara kadar düğün gürültülerile uğuldıyan mahalenin sükûnu avdet eder.

Hikmet Turhan

H. B. D. İzmir Müme ssillik Heyeti Âzasından

Hacılar obası, karakoyunlu, şehre nazaran daha ziyade şarkı şimaliye tesadüf etmektedir Köylerin yekdiğerine olan mesafeleri de bir ile beş saat arasında tehalüf eder

Köylülerin başlıca san'atları reçberliktir. Nufusun çoğalması, ihtiyaçların artması Safranbolu köylüsünü İstanbula doğru bundan yüz elli sene evvel sovketmiş, yerleşme hadisesi de bundan yarım asır evvel vakı olmştur. İstanbula yerleşen Safranbolu köylüsü iktisadî sahada İstanbul'un çok faal bir unsuru haline gelmiş,Türkiyede âdeta ilk un ticaretile ekmekçiliğın iptidaî bir karteli halini almıştır.

Buraya yerleşen Safranbolu köylüsü köyünün âdet ve an'anelerine çok sadık kalmış, ata göreneklerine daha sıkı bir surette bağlanmıştır. Bundan beş sene evveline ka dar «Sıra nebeti», «Helva sohbeti», «Kır âlemi», hemşerilerin biribirlerinden « kız alıp vermeleri» devam etmekte idi. Son üç sene zarfında munhasıran hemşeriler arasındaki bu toplanma ve alış verişler şimdi yalnız akrabalar arasında göze çarpmıyacak kadar sessiz geçmektedir.

* * *

Kasımda Safranbolu köylüsü tarlasını kazıp tohumunu ektikten sonra maişetini tatmine kâfi gelmiyen emeğini tamamlamak için, yüreği yana yana torbasını hazırlar, dağarcığını sırtlar, birer ikişer şehre şehirden de Bartının eğrim büyrüm yollarına kârvan kafilelerile düşer, oradan da vapura binerek İstanbul yolunu tutar.

İstanbulda (Tahta kale)ye indiğinin haftasında da iş aramak külfetin de kalmaz, hemşerileri onları derhal himayeleri altına alırlar. ekmekçi, börekci, simitçi furunlarında kimisi hamurcı, kimisi yardımcı [1] kimisi (yamaklığa)[2] girerek hasat mevsimine bir ay kalıncaya kadar çalışırlar.

Bağ bozumu zemanı İstanbula tamamile yerleşmış olan Safranbolulularn köylerini ziyaret mevsimi olduğu gibi hasat vaktı da İstanbulda bulunup köylerile alâkalarını kesmemiş olan Safranbollluların sılaya muvakkaten avdet mevsimidir. Esasen hiç bir Safranbollu memleketi ile alakasını buraya

[1] Yamaklık: furunlarda ekmek pişiricilerinin yanındaki çıraklarla tezgâhı idare edenin yanında muavenetçi bulunanlara derler.

[2] Yardımcı: hamur açanlara yardım edenlere derler.

yerleşmiş de olsa tamamile kesmemektedir.

Güz mevsiminde İstanbulda ekmekçi, simitçi , börekçi dükkânlarında kazandıkları beş on parayı cebine kor, gene aynı yollardan sıla eder.

Bu dönüş pek neşeli olur. Katırcının [1]şehre geldiği köylerden duyulduğu gün âdeta bir bayram günü olur Ogün ihtiyar babalar oğullarını, delikanlılar babalarını şehre at indirerek almağa gelirler. Köylünün şehre gelmesi İstanbula gitmek kadar zahmetli bir yolculuktır. Şafakdan evvel köyünden çıkan bir köylü öğle sıcağı basmadan evvel pazarda işini bitirir, hemen köyüne döner. Köylünün şehirle münasebeti mübrem ihtiyaçlarla teferrüata aittir. Bundan maada zamanlarda, bağı ile bahçe[2]sile, çiftile çubuğu ile, çoluğu ile çocuğu ile meşgul olur.

Katırcıların şehre gelişi köylüyü hususî mahiyette şehre indirir. Şehirde İstanbuldan gelen yolcular itina ile, tıpkı bir güvey gibi giyinirler. Mavi şalvar, kaloş kundura, boyundan bağlama köstek, çepken silah ve silahlık.

[1] Katırcı: emanetçilere denir.
[2] Bahçe: bostan mukabilidir.

Bu âdetin yaşa tahammülü yoktur. Hemen hemen her İstanbuldan gelen köylü köyünde rağbet bulan elbisenin en mutenasını giyer.

İstikbale gelen köyün delikanlıları da sıla edenleri ortalarına alarak doğruca köyün yaya izlerle yaratılan yolunu tutarlar. Yolda güzel sesli gençler mani okurlar:

Adam aman nem alır
Yatma a kız yüz üstü
Ak göğüsler nem alır
Ben bir felek soygunuyum
Hırsız benim nem alır.

Maniyi şarkı takıp eder.

Istanbuldan nar geliyor çiçegi mor çiçek
Doldur hanım mastikayı beyler içecek
Yol ver kadın şurdan efeler geçecek

şarkiyi de gene manı itmam eder

Adam aman kara ben
Acemi tavşan gibi
Dala kaldım kara ben
Yar nerenden öpeyim
Her yanların kara ben

Bu ahenkle köye yarım saatlık mesafe kalınca bellerden tabancalar çıkarılır, havaya silah endahtı başlar. Bunu sevinç naralarının dağ hüyüklerine çarpup gelen akisları takip eder.

Köyden de aynı mukabelelerle cevap virilir.

Analar, babalar, kardeşler köyün dış kapusunda - bilhassa

Hacılar obasanda - (hire) [1] kapusu tabir edilen yerde yolcuları önlerler.

* * *

Köye gelişi takıp eden ilk cuma günü harman duası günüdür. Harman duası edilmedikçe hiç bir kimse tarlasından ot bile koparamaz. Duayı müteakıp her kes tarlalarına yayılır, birer arpa başağı koparak evlerine dönerler.

İlk önce arpa yolumuna gidilir, kadın ve erkekler arpa yolarlarken ince ve kıvrak seslerle:

Arpalar orak oldu
Yakınlar ırak oldu
Gitti yârim gelmedi
O bana merak oldu.

— —

Arpa ektim çakıllı
Şimdi kızlar akıllı
Seveceksen gelin sev
Alnı kırkma kekküllü. [2]

—

Arpa ektim düze ben
Dayanamam naza ben
İşallah kavuşurum
Gerdanı beyaza ben

Hesadın zahmeti bu ılık muhabetler içinde kaybolur. Fakat delikanlılar hesat bitimine doğru manilerini çok manidar okurlar:

Hey hızara, hızara [1]
Dalda kirez kızara
Ana benim çağım geçti
Durma bana kız ara.

—

Deveyi düzde gördüm
Kırkmayı yüzde gördüm
On iki gelin sevdim
Sefayı kızda gördüm.

—

Kızlar da bir taraftan:

Bi yürek iki yürek
Büber havanda gerek
Senin gibi ervana [2]
Benim gibi kız gerek.

diye serzenişli şarkılar söylerler.

Hasat bitimi hayat filizlerini ekeceklerin mevsimidir. Göz konulup harmanlar boşaldıktan sonra sıra evlenecek gençlere gelir, bunlar birbirine uygun ve bağlı hadiselerdir ki birini değerine taktim imkân harcindedir.

Analar, babalar şimdi everilecek oğullarına kız aramağa koyulurlar. Kız aramak eşkâle tabi merasimi sırasile ifa etmek mahiyetinde bir harakettir. Esasen her gencin evleneceği kız baba ve ana tarafın-

---

[1] Hire: küçük? mukabilidir. (sen benim hiremsin) demek (benim küçügümsün) mukabilindedir.

[2] Kekküllü: kakül demektir.
"Konman kuşlar konman daldan ayrıldım„
„Alnı top kekküllü yârdan ayrıldım„

[1] (Hızara): Odun kesmeğe mahsus olan büyük desterelere(Hızar) ve gene bu desterelerin sıkıştırılması için vidalı yerine (hızara) derler.

[2] Ervan: aslan gibi delikanlı manası mukabilidir.

dan çocukların küçüklük çağın da kararlaştırılmış olur. Köy içinde yapılan akitler bu kabildendir. Köy harcinden alınacak kızlarda ise hal böyle değildir. Burada ananın vazifesi mühimdir. Ana köy köy kendine, kendi tabına uygun bir kız buluncıya kadar görücülüğünde devam eder. Oğul bulunan kız (fodul) [1] da olsa ana ve babanın arzularını olduğu gibi yerine getirmek mecburiyeti bir emri tabiiî halini almıştır. Körücülük haftalarca sürer, körücüye çıkan kızlar (kaçalak) [2] giyerler.

Görücüler kızı begenirlerse, ertesi gün (pişi: [3] yağlı ekmek, yufka ve helva) yaparak kızın evine tekrar gelirler. Bu geliş kızın beğenildiğine bir işaret telakki edilir.

Kız evi de bu esnada bir taraftan oğlanın şeraiti hayatiye ve içtimaiyesini ve servetinin derecesini alakadarlardan tahkik eder. Eğer kız evi bu evlenmeğe rıza göstermiyecek olursa görüçülere:

— Bizim satılık kızımız yok. Allah kısmetinizi bsşka yerden versin der ve görücülere getirdikleri pişi, yağlı ekmek, yufka ve helvayı olduğu gibi iade ederler.

Kız evinin akte rızası halinde oğlan evinin getirdiği (pişi) iade edilmez. Kız evi de bilmukabele görücülerin köylerine döneceği esnada (un ve buğday) vererek zımnen muvafakat sözünü vermiş olur.

Bu şerait dahilinde düğün hazırlıkları başlar.

Oğlan evi evvela köyün uslusuna [1] beğenilen kızın istenilmesi için vesatet edilmesi haberini olaştırır.

(Köy ayanı) nın toplandığı yer mektep[2]dır.

İhtiyarlar mektepte yerleşerek düğünün her iki aileye ne dereceye kadar faydalı ola-

[1] Fodul: kaba, saba manasındadır.

[2] Kaçalak: genç kızların görücüye çıkdıkları vakıt giymiş oldkuları elbiseliktir. Bu elbise kızın sadece gözlerini gösterir,, vücudunun sair yerlerini göstermez. Kaçalak genç kızın " âdet yerini bulsun,, diye giymiş olduğu bir elbisedir, yürüklerde erkeklerden "kaç göç,, yoktır, bir merasimden ibarettir.

[3] Pişi: tere yağı ceviz ve peynirle pişirilen bir nevi hamur işidir.

[1] Köy uslusü: Köyün sözü geçen ağalarına denir, bunlara köy ayanı İhtiyarlar da denir.

[2] Mektep: köy ayanı akşamları burada toplanırlar. Bu da kahve olmamasından mütevellittir. Mektepler sınıflara münkasem degildir.

bileceğini tayin ederler. Düğüne mümanaat âdet değildir.

Tavassut günü köy ihtiyarları büyük bir cemaatle mektepten kalkarak kızın bulunduğu köye haraket ederler, kızı, sağ ise babasından, değilse anasından isterler. Baba kapının eşiğine çıkar, cemaata hitaben:

— Ben bir gelişe, iki gelişe kız vermem, bir vuruma çam yıkılmaz ağalar!.. Bir daha gelin der.

Alay bu söz üzerine avdet eder.

Bir kaç gün sonra gene aynı kafile kapuya gelir, kızın babasının aynı sözlerile karşılaşır ve dönerler.

Üçüncü gelişte köy ayanları kızın babasına yüksek sesle:

— Oğlumuzu kızına münasip gördük,ne dersin ağa derler.

Baba gene bir az tereddütten sonra:

— Ne deyin.. sizin münasip gördüğünüzü ben de münasip gördüm, şeriatın kestiği parmak acımaz der ve köy ayanını yemekle ağırlar.

Oğlan evi namına o gün köyün usluları haraket eder. Kız evine (alaca) dan iki intari, [1] zenginse üstününkü (sivai) altınınki (buncuklu kutnu), kutnudan içlik , sarı çizme (başına bir fes) beline bir tarabulus kuşağı veyahut (Acem şalı) (beş yüz kuruştan aşağı olmamak üzera) altın para ağırlık, düğün masrafı da ayrı olmak üzre (yağ, keşkeklik, pirinç, hoşaflık) verirler .

Kız evi de buna mukabil -köy ayanı delaletile - güveye, kaynanaya, kayınlara, görümcelere birer kat iç çamaşırı ile birer çift sarı papuç hediye eder. Bu suretle söz kesilmiş olur.

Düğün başlangıcı da söz kesimini takip eden haftanın ilk perşembe günü başlar. Düğünler sekiz gün ve gece devam eder

Ahmet Baha

[Alt tarafı gelecek nushada]

---

[1] Alaca: al üzerine beyaz dal işlemeli gömlekliktir. Al köylülerin en çok sevdiği kumaşlardandır, muhtelif renklerle işlemeli alacalar vardır. Alaca halk şarkılarında da nazara çarpar:

Kötünün çenberi dalda ne gezer
Kötüyü sevenler canından bezer
Var mıdır kötüye kazılmış mezer
Şöyle olur böyle olur yârin güzeli
Al giyer esdirir akşam üzeri

Halk Bilgisi Derneğinin kitapları

Halk Bilgisi Rehberi	İkinci basılışı
Seçme Halk şiirleri	Mevcudu azdır
Halk Bilgisi Mecmuası	Birinci Cilt : 1928
Seçme Memleket şiirleri	Mevcudu yoktur
Yunus Emre	***
Erzurum Oyunları ve Oyun Havaları	Sırrı Numan Bey
Türkistan san'atkârları loncasının risalesi	Profesör Samoyloviçten tercüme
Türkçede Daş Lahikası	Caferoğlu Ahmet B.
Bilmeceler	Hamamizade İhsan B.
Rapor (Derneğin birinci ilmî seyahatine ait)	Abdülkadir B
Baba Salim	İhsan B.
Halk Bilgisi Haberleri [Birinci cilt]	